

ОДРЕБЕНОСТ ПРЕДМЕТА ОБЛИГАЦИЈЕ

1. Још од римских извора ⁽¹⁾, традиционално се захтева да предмет једне пуноважне облигације мора имати и извесна својства: он мора бити могућ, правно допуштен и одређен. Овде ће бити речи о овом трећем захтеву, тј. о захтеву одређености предмета облигације. Који су његови оквири и на који се начин он практично испољава у материји облигација? Да ли је неопходно да предмет буде математичком прецизношћу одређен или је могуће овај предмет одредити применом извесних критеријума који у себи садрже мањи или већи степен релативности? Може се одмах приметити да савремена правна теорија познаје читав растег могућности у одређивању предмета облигације. Почев од његовог прецизног одређења, па преко низа мање одређених начина, све до одређења читавог генуса ствари као предмета престације. Ипак, цела скала могућности у одређењу предмета облигације има своје оквири, јер ако је предмет неодређен, облигација не може ући у свет пуноважних правних односа. Пре него што се изложи различити степени одређености предмета облигације, потребно је, бар неколико реди, посветити самом појму предмета облигације.

2. Појам предмета облигације, као и његово разграничење од садржине облигације, улази у ред оних правних питања која у правној теорији уживају епитет „вечите младости“, пошто су увек мотив нових схватања и нових предлога. Ипак, овај појам, иако је један од елементарних појмова теорије облигација, остао је чувен по својим нејасноћима, која су се у прошлости нагомилала оштроумним, али не и увек плодним коментарима. У одговору на питање разграничења садржине од предмета облигације, може се запазити читав мозаик различитих схватања, почев од схватања да је предмет облигације непотребан појам ⁽²⁾, па све до бројних

(1) Д. 45. 1. 74: Неке стипулације су одређене (*certae*) а неке неодређене (*incertae*). Одређена је када из изјаве јасно произилази шта, какво и колико да буде; на пример десет златника, земља Тускуланус, роб Стихус, сто модија најбоље афричке пшенице, сто амфора најбољег кампањског вина; Д. 45. 1. 75. 1. Ако је, дакле, стипулацијом некоме обећано да ће му се дати земљиште, а није речено тачно које земљиште, или уопштено роб, без његовог имена, тиме је у облигацији унето нешто неодређено. Вид.: Даниловић, Станојевић: *Текстови из римског права*, Београд, 1970, стр. 200; Хорват: *Римско право*, Загреб, 1967, стр. 212; Стојчевић: *Римско облигационо право*, Београд, 1960, стр. 20; Girard: *Manuel élémentaire de droit romain*, Paris, 1918, стр. 455.

(2) Carbonnier: *Théorie des obligations*, Paris, 1963, стр. 124, 130 и сл.

схватања која на веома различите начине одређују његова својства⁽³⁾. Ипак, чини се, питање је више теоријског, па чак и термилошког карактера, него практичноправног значаја. Али, баш зато што има превасходно теоријски карактер, потребно је посветити му пажњу, јер одређена теоријска јасноћа којом се приступа основним појмовима облигационог права, представља неопходни предуслов општетеоријске и практичноправне симбиозе на којој се заснива и егзистира у правном животу читав инструментаријум облигационоправних односа.

3. Како је тежиште овога рада на питању одређености предмета облигације, а не на самом појму предмета, неће се, овом приликом, улазити у дистинкције испољене у различитим схватањима о појму предмета облигације. У ствари, да би били у могућности да анализујемо степен одређености предмета облигације, задржаћемо се само укратко на питању његовог појма у смислу његовог дефинисања, како је то у једном делу правне теорије већ учињено. Наиме, када се постави питање шта представља садржину, а шта предмет облигације, чини се, да се може рећи да садржину облигације представљају права и обавезе које ничу из облигације, док је предмет све оно на шта се облигација односи, тј. давање, чињење или уздржавање од одређеног чињења. Овако извршено разграничење произилази већ из самог појма облигације према којем је облигација правни однос између две одређене стране на основу којег је једна страна овлашћена да захтева од друге стране одређено давање, чињење или уздржавање од нечега што би иначе имало право да чини, а друга страна је дужна да то испуни. Поверилац, дакле, има одређено право које је засновано облигацијом, а дужник, по том истом односу, има одређене обавезе⁽⁴⁾. Садржину облигације чини управо та права и обавезе или, другим речима, облигациони однос је испуњен оним што поверилац може да захтева од дужника односно што дужник треба да испуни повериоцу. Управо према

(3) Станојевић: Садржина и предмет облигационог односа, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 5—6, 1971, стр. 519; Planiol: *Classification synthétique des contrats*, *Revue critique de législation et de jurisprudence*, 1904, стр. 470; Overstake: *Essai de classification des contrats spéciaux*, Paris, 1969, стр. 25; Јакшић: *Облигационо право, општи део*, Сарајево, 1962, стр. 31; Борбевић, Станковић: *Облигационо право, општи део*, Београд, 1974, стр. 46; Радишић: *Облигационо право, општи део*, Ниш, 1967, стр. 10.

(4) Овако одређен појам облигације представља, у ствари, репродуковање класичне и традиционалне формуле чији се трагови могу препознати још у текстовима римских правника. Тако, за Паулуса „суштина облигације се не састоји у томе да неку ствар или неку службеност учини нашом, већ у томе да другога обавезе према нама на неко давање, чињење или нечињење“ (Д. 44. 7. 3. пр.), док у Јустинијановим Институцијама читамо да је „облигација правна веза на основу које смо по праву наше државе обавезни да нешто исплатимо“ (Инст. 3. 13. пр.) И поред тога што постоје различита схватања о појму облигације у савременој литератури, чини се, да горе означена основна обележја појма облигације могу и данас бити елементи дефиниције облигационог односа. О овоме вид.: *Comparato: Essai d'analyse dualiste de l'obligation en droit privé*, Paris, 1964, стр. 11 и сл.; *Popa: Les notions de debitum et de obligation et leur application en droit français moderne*, Paris, 1935; *Pelet: La théorie dualiste de l'obligation et son application en droit suisse*, Lausanne, 1937; *Marty et Raynaud: Droit civil, t. II, Les obligations*, Paris, 1962, стр. 8 и сл.; *Перовић: Облигационо право, I*, Београд, 1973, стр. 6 и сл.; *Gornii: Debitum et obligatio, Recherches sur la formation de la notion de l'obligation romaine*, Mélanges Girard, t. I, Paris, 1912, стр. 199; *Јанковић: Социолошка школа и њена објективна теорија о изворима облигација, Проблеми грађанског права*, Београд, 1926, стр. 65.

тим правима и обавезама односно према садржини облигације разликују се поједини облигациони односи. Тако, уколико је једна страна дужна да на основу уговора пренесе другој страни право својине на једној ствари уз одговарајућу накнаду која се испољава у предаји суме новца који је у законитом оптицају, онда садржина тог облигационог односа указује да је ту реч о купопродајном уговору. Сваки облигациони однос има, дакле, своју садржину, према којој се и раздваја од других облигационих односа. Али, та садржина односно та права и обавезе се морају на нешто односити и то на шта се они односе чини предмет облигације. Како се из самог појма облигације види, права и обавезе се у једној облигацији увек односе на неки акт давања, чињења или уздржавања од одређеног чињења (*dare, facere, non facere*), што нам даје за право да констатујемо да предмет облигације, за разлику од њене садржине, чини управо одређено давање, чињење или уздржавање од нечега на што би се иначе имало право да чини. Под изразом »*dare*«, још су римски правници подразумевали пренос својине на некој ствари или конституисање неке службености, док су под изразом »*facere*« подразумевали сваку другу позитивну радњу, нпр. враћање дуга или обављање каквог посла. У једном делу теорије ⁽⁵⁾ брани се схватање да је »*dare*« и »*facere*« произашло из ширег појма »*praestare*«, у којем се „чињење“ односило само на личне радње дужника, док се под „давањем“ подразумевала свака друга обавеза којом се нека ствар предавала, нпр. давање ствари у закуп. Ако се оставе по страни различита значења ових израза у историји права, чини се, да би данас израз „дати“ требало да обухвати све оне обавезе у којима дужник предаје повериоцу одређену ствар, без обзира да ли је у питању пренос права својине или пренос неког другог права. Тако, „давање“ подразумева, не само обавезу продавца да преда ствар купцу у смислу преноса права својине на тој ствари, већ и обавезу закуподавца или послугодавца да преда ствар закупцу односно послугопримцу у смислу преноса овлашћења употребе и коришћења ствари. Поред акта предаје ствари у смислу израза »*dare*«, предмет облигације се може састојати и у одређеном чињењу које је дужник обавезан да предузме. Тако, извесни облигациони односи управо се карактеришу чињеницом предузимања одређеног чињења од стране дужника, као што је то нпр. случај са уговором о делу или уговором о раду или уговором о пуномоћству. Међутим, предмет облигације се може односити и на нечињење односно на уздржавање од неког чињења, мада извесни аутори сматрају да се акт нечињења не може обухватити појмом престације ⁽⁶⁾. Овде је од значаја нагласити, да предмет облигације у смислу нечињења чини само такво уздржавање од неке радње коју је иначе допуштено чинити, јер ако је та радња недопуштена, онда уздржавање од такве радње не може бити предмет облигације; тако, нпр., ако би се неко обвезао да не чини кривична дела или да неће предузети радњу која је противна принудном правном или моралном пропису, таква обавеза неће бити пуноважна, јер је уздржавање од предузимања таквих радњи иначе

(5) Стојчевић: наведено дело, стр. 20.

(6) Planiol-Ripert: *Traité pratique de droit civil français*, VI éd., Paris, 1930, str. 292; вид. и Станојевић: наведено дело, стр. 521.

већ регулисано императивним нормама. Извесна конкретизација акта нечињења обично се изражава изразом „трпљење“ (»pati«), којим се обухватају оне облигације у којима дужник допушта односно трпи да поверилац нешто чини што би му он иначе могао забранити да није с њим у облигационом односу, нпр. на основу уговора дужник је обавезан да трпи да поверилац прелазу преко његовог земљишта. Најзад, треба приметити да се предмет облигације, без обзира на различит начин испољавања (давање, чињење, уздржавање) увек покорава, између осталог, и захтеву одређености, о којем ће, у овом напису, углавном бити речи (7).

4. Свака пуноважна облигација мора имати довољно одређен предмет. Најопштије речено, предмет облигације је одређен када се у конкретном случају зна на шта се облигација односи, тј. шта дужник треба да преда или учини односно од каквог чињења треба да се уздржи. Ово је, у ствари, једна широка формула, која, као што ће се видети, допушта могућност да се предмет облигације одреди на веома различите начине. Тако, пре свега, предмет облигације може бити тачно одређен већ у моменту настанка облигације, нпр. у моменту закључења уговора о купопродаји тачно је одређена висина цене, као и ствар поводом које ће продавац пренети право својине на купца или у моменту настанка уговора о делу тачно је одређена радња посленикова, као и висина награде коју ће наручилац посла бити дужан да преда посленику. У оваквим случајевима кажемо да је у питању *obligatio certa*, тј. таква облигација у које је предмет тачно одређен већ у моменту њеног настанка. Међутим, захтеву одређености предмета удовољено је и у случају када је предмет одређив односно када у моменту настанка обавезе нису познати нити одређени сви атрибути предмета, али који ће се касније, према датим околностима, моћи одредити. То је тзв. *obligatio incerta* (8), која ће постојати нпр. у случају када се продавац и купац споразумеју да ће се висина цене у њиховом купопродајном уговору одредити према средњетржишној цени која буде владајућа на одређене ствари, на одређеном месту и у одређено време. Као што се види, није увек нужно да је предмет сасвим прецизно одређен, али је у сваком случају потребно да постоје релевантне околности на основу којих се може установити намера странака у погледу одређености предмета (9). Тек ако „не би било могуће ући у траг тој намјери уговор не вриједи“ (10). Допуштеност да у оквиру захтева одређености предмета облигације могу бити *certainae* и *incertainae* датира још из извора римског права (11), а прихваћена је и у савременом уговорном праву (12).

5. Када је реч о одређености предмета облигације која потиче из уговора, вреди правило да саме странке сагласношћу својих воља одређују предмет облигације. Оне могу препустити одређење предмета једној од

(7) Перовић: наведено дело, стр. 14.

(8) Д. 45.1.75.1.

(9) У том смислу: чл. 6. Општих узанси за промет робе; чл. 536. пољског Грабанског законика.

(10) Чл. 514. Општег имовинског законика за Црну Гору.

(11) Д. 45.1.74; Улп. Д. 45.1.75.2—7.

(12) Швајцарски законик о облигацијама (чл. 19. 20); италијански Грабански законик (чл. 1346); Константиновић: Скица за законик о облигацијама и уговорима, Београд, 1969, чл. 22—26.

њих ⁽¹³⁾ и тада је потребно да та странка дела у складу са правичношћу ⁽¹⁴⁾, као што је, такође, могуће да странке одређивање предмета њихових обавеза препусте неком трећем лицу. Треће лице је тада дужно да поступа са дужном пажњом ⁽¹⁵⁾, имајући у виду све релевантне околности конкретнег случаја. Уколико треће или трећа лица у акту одређења предмета обавезе испоље несавесност, а нарочито злу намеру, сматраће се да је уговор ништав ⁽¹⁶⁾. У случају да је реч о одређивању висине цене од стране неколицине лица, када она из било ког разлога то не учине односно не постигну сагласност о висини цене, узима се да је цена утврђена на ону суму за коју је гласала апсолутна већина, а ако није могуће постићи апсолутну већину, као и при једнакој подели гласова, сматра се да цена није одређена ⁽¹⁷⁾. Када су, дакле, трећа лица овлашћена да одреде висину цене, као предмета купчеве обавезе, а она то из било ког разлога не учине, поставља се питање да ли је таква обавеза пуноважна. По једном решењу, предмет купчеве обавезе утврђује тада суд ⁽¹⁸⁾, а по другом ⁽¹⁹⁾, сматра се да је уговорена текућа цена. Чини се, да би решење овог питања у многоме зависило од саме намере странака. Ако су странке препустиле да предмет њихове обавезе одреди неко трећи, онда одлука трећег лица, у односу на egzистенцију уговора има све одлике одложеног услова. То значи, ако трећи савесно изврши одређење предмета, онда је уговор настао са свим својим правним дејствима, а уколико треће лице одбије ту дужност или је из било ког разлога не обави, онда се облигације и не рабају, јер нема њиховог предмета односно он није ни одређен ни одређив ⁽²⁰⁾. Разуме се да, ако се услов не оствари, странке могу, ако

⁽¹³⁾ Према немачком Грађанском законнику (§ 315) „ако чинидабу треба да одреди један од уговорника, у сумњи има се узети, да треба да се одреди по правичној оцени. Одређење се врши изјавом према другој страни. Ако чинидабу треба да се одреди по правичној оцени, учињено одређење је за другу страну само онда обавезно кад одговара правичности. Ако не одговара правичности, одређује се пресудом“.

⁽¹⁴⁾ У судској пракси изнесено је становиште да „кад је цена у уговору означена као оријентациона, тумачење овог израза зависи од околности које су странке имале у виду при закључењу уговора“ (решење Врх. привр. суда, Сл—656/56); „Уговорна клаузула да се цена робе, одређена уговором, може смањити ако у току испуњења уговора дође до снижења цена на тржишту, значи да су се странке споразумеле на тржишну цену“ (решење Врх. привр. суда, Сл—189/55); „Када су странке уговориле да ће се цена за продату робу утврдити споразумно у сезони, има се сматрати да уопште није постигнута сагласност о цени, па следствено томе није ни дошло до закључења пуноважног купопродајног уговора“ (пресуда Врх. привр. суда, Сл—67/59); „Странке не могу уговорити цену робе у погледу које је цена одређена од надлежног органа“ (пресуда Врх. привр. суда, Сл—1166/58); „Споразум у коме је у погледу цене грожда предвиђено да ће странке утврдити његову цену пошто буде прерађено у вино и да ће пупац тек тада одлучити да ли ће прихватити ту цену, није дошло до ваљаног уговора, јер: цена није одређена“ (пресуда Врхов. привр. суда, Сл—675/61). Наведени примери цитирани су према: Исаковић-Шурлан: Опште узансе за промет робом с објашњењима и судском праксом, Београд, 1961, с. 18.

⁽¹⁵⁾ Према немачком Грађанском законнику (§ 317) „ако је одређивање чинидабе остављено неком трећем, у сумњи има се узети да треба да се учини правично. Ако више трећих лица имају да одреде, у сумњи потребна је сагласност свих; ако треба да се одреди нека сума, у сумњи меродавна је просечна сума кад су одређене различите суме“.

⁽¹⁶⁾ Чл. 1349. италијанског Грађанског законика.

⁽¹⁷⁾ Француски Грађански законик (чл. 1592); Српски грађански законик (§ 648).

⁽¹⁸⁾ Италијански грађански законик (чл. 1473).

⁽¹⁹⁾ Константиновић: наведено дело, чл. 393.

⁽²⁰⁾ Limpens: La vente, Paris, Bruxelles, 1960, стр. 98; Перовић: наведено дело, стр.

хоће, извршити одређење предмета своје обавезе на други начин, али гада је реч о сасвим другој хипотези односно о другачијој намери странака у погледу одређености предмета њихове обавезе.

6. У случају да је предмет престације неког уговора извесна ствар, онда је за одређеност те ствари довољно да уговор садржи одређене податке или да указује на одређене околности на основу којих се поуздано може закључити о којој ствари је реч. Тако, ако је, према намери странака, предмет престације индивидуално одређена ствар, онда ову треба означити на довољно прецизан начин; тако нпр. ако се уговором преноси својина непокретности, онда ова мора бити индивидуално одређена (21), али не мора бити и одређена навођењем земљишнокњижних података (22). У уговору о доживотном издржавању чији предмет престације представљају покретне ствари, у судској пракси је изражено мишљење да израз „целокупно покућанство” није довољан за одређеност предмета, већ да у уговору „мора бити јасно одређено које покретне ствари се преносе у својину даваоца издржавања и у погледу којих покретних ствари престаје право располагања за живота другој уговорној страни” (23). Када је предмет уговорне престације генерично одређена ствар, онда је, да би се довољно захтев одређености предмета, довољно навести врсту ствари и количину, а није неопходно одредити и каквоћу ствари. У недостатку одребе о каквоћи, примењују се допунско диспозитивна правила која се углавном свде на „сређње квалитет”, и сл. (24). Што се тиче количине ствари, треба рећи да она мора бити одређена или одређљива, тј. да се на основу релевантних околности може поуздано закључити која количина ствари представља предмет престације (25). У судској пракси је, такође, заузет став о томе да је предмет престације довољно одређен и у случају када није ништа речено о каквоћи ствари о којој је уговор; тако нпр. ако међу странкама није спорно да су уговориле купопродају дрвне грађе погодне за столарску обраду и да су се сложиле о броју кубних метара који се имао предати купцу из групе стабала без издавања и индивидуалне ознаке ових, као и да каквоћа није била посебно уговорена — онда је продавац дужан да купцу преда уговорену количину грађе погодну за столарску обраду, средње каквоће, из дрвне масе добијене сечом ових стабала (26).

(21) Вид. решење Врх. суда Југославије, Рев 709/63. Збирка судских одлука, књ. VIII, св. 3, бр. 318.

(22) У том смислу вид. решење Врх. суда Словеније, Гж 205/57. Збирка судских одлука, књ. II, св. 2, бр. 361.

(23) Одлука Врх. суда Југославије, Рев 2045/64. Билтен судске праксе, Врх. суд Србије, Београд, 1965, бр. 5, стр. 32. Вид. и Перовић: наведено дело, стр. 213 и сл.

(24) У том смислу је и француски Грађански законик (чл. 1246) који предвиђа да ако је предмет дуга ствар одређена само по врсти, дужник није обавезан, да би се ослободио, да да ствар најбоље, али не може понудити ни ствар најгоре врсте. И немачки Грађански законик (§ 243), такође, предвиђа да ко дугује ствар одређену само по роду, дужан је да да ствар средње врсте и добротe.

(25) Према Општим уџансама (чл. 6) сматра се да је количина одређена и кад се према уговору може одредити. У том смислу и француски Грађански законик (чл. 1129).

(26) Решење Савезног врховног суда, Гз 105/56. Збирка судских одлука, књ. I, св. 3, бр. 683.

7. Степен одређености предмета облигације, без обзира да ли је у питању *obligatio certa* или *obligatio incerta*, може бити различит. У читавој скали различитих могућности одређивања предмета, треба, пре свега, поћи од тзв. индивидуализоване облигације. То је таква облигација у које је акт предаје, чињења или уздржавања тачно и потпуно одређен, тако да се облигација испуњава предузимањем тога акта. Ове облигације одnose се, дакле, увек на тачно одређено давање, на предају индивидуално одређене ствари, на уступање тачно одређене тражбине, на обављање тачно одређеног дела, на уздржавање од тачно одређеног чињења, и сл. Дужник дугује само онај предмет који је индивидуализован и недвосмислено одређен (*in obligatione*), а којим се врши и испуњење облигације (*in solutione*). У овако одређеном предмету нема разлике између предмета обавезе и предмета испуњења, пошто је предмет обавезе оно чиме се она испуњава⁽²⁷⁾. Због овога својства, у индивидуализованој облигацији важи правило да дужник не одговара за случајну пропаст ствари односно ако наступи накнадна објективна немогућност испуњења. У том случају се облигација гаси, и поставља се питање ризика за случајну пропаст ствари, што се у принципу решава применом правила да ризик случајне пропасти ствари сноси њен власник. Уколико до пропасти ствари код индивидуализоване облигације дође кривицом дужника, онда се он не ослобађа одговорности, већ постаје дужник накнаде штете коју поверилац трпи услед неиспуњења облигације.

8. Слабији интензитет одређености предмета облигације примећује се у алтернативним и генеричним облигацијама. За разлику од индивидуализованих, у алтернативним и генеричким облигацијама предмет није тачно одређен, али је ипак одређив, јер када би био потпуно неодређен онда облигација не би ни производила правна дејства. Пошто ове облигације представљају сложеније правне односе у којима се постављају многа правна питања, то ћемо се нешто више на њима задржати. Под алтернативним облигацијама подразумевамо такве облигације које имају два или више предмета, али који се тако дугују да се исплатом једног од њих облигација гаси. Дужник дугује две или више ствари или радњи (*duae res sunt in obligatione*), али предмет испуњења облигације је предаја само једне ствари или извршење само једне од дугованих радњи (*una est in solutione*). Као што се види, у овим облигацијама не поклапа се предмет обавезе са предметом испуњења⁽²⁸⁾. Додуше, ту исту појаву имамо и у генеричким облигацијама. Код тих облигација, такође, предмет обавезе и предмет испуњења нису исте ствари односно радње. У генеричних облигација је преда-

(27) Аранђеловић: Основи облигационог права, општи део, Београд, 1936, стр. 10; Перић: Облигационо (тражбено) право, општи део, Београд, 1920, стр. 5; Јакшић: Облигационо право, општи део, Сарајево, 1962, стр. 53; Вуковић: Обавезно право, књ. II, Загреб, 1964, стр. 333; швајцарски Законик о облигацијама (чл. 71).

(28) Аранђеловић: наведено дело, стр. 10 и сл.; Јакшић: наведено дело, стр. 55; Перовић, наведено дело, стр. 56 и сл.; Павловић: О обавезностима и уговорима уопште, Београд, 1892, стр. 119; Перић: наведено дело, стр. 5; Константиновић: наведено дело, чл. 324—330; Борђевић—Станковић: наведено дело, стр. 75 и сл.; Gebler: Les obligations alternatives, *Revue trim. de droit civil*, 1969, No 1; Starck: *Droit civil, Obligations*, Paris, 1972, стр. 552; Weill: *Droit civil, Les obligations*, Paris, 1971, стр. 867; Marty et Raynaud: наведено дело, стр. 771.

ја ствари, чињење или уздржавање одређено само према роду или врсти, тако да се облигација испуњава предузимањем акта из оквира одговарајућег рода или врсте, а према избору дужника, уколико нешто друго није предвиђено. Овде се, дакле, не врши тачно прецизирање предмета, као што је то случај у индивидуализованој облигацији, већ се само одређује род ствари или врста радњи. Дужник дугује ствари одређеног рода (*in obligatione*) а испуњава облигацију предајом одређене количине ствари тога рода и одређеног квалитета (*in solutione*). Генерична облигација губи своја обележја, не само када се тачно одреди ствар односно радња већ и када се одреде две или више ствари или радњи, тако да дужник може да испуни своју обавезу предајом једне од тих ствари, у ком случају облигација добија обележја алтернативне облигације. Уколико у генеричној облигацији дугована ствар пропадне услед више силе, за разлику од индивидуализоване, облигација и даље производи дејства, а дужник се не ослобађа одговорности. То произилази из правила да „род не пропада“, те је дужник дужан да изврши своју обавезу предаје ствари, без обзира на случајну пропаст извесног броја ствари одговарајућег рода. Ипак, уколико наступи објективна немогућност испуњења (нпр. одређени род ствари се стави ван промета) дужник се ослобађа обавезе испуњења облигације. И овде, питање ризика за случајну пропаст ствари решава се по правилу »*res perit domino*«

9. Као што се види, у алтернативним облигацијама, као и у генеричним, не врши се тачно и потпуно одређење предмета облигације, и у томе је њихова сличност и уједно заједничка разлика према индивидуализованим облигацијама. Међутим, и поред те сличности алтернативне облигације треба разликовати од генеричних по низу питања. Пре свега, како је већ речено, у генеричних облигација предмет се одређује према роду или врсти, тако да ниједан предмет одређеног рода није унапред одређен као »*in obligatione*«, што значи да за опстанак облигације није релевантна околност да ли је изванредан број предмета тога рода случајно пропао. За разлику од овога, у алтернативним облигацијама тачно је одређен број предмета који је »*in obligatione*«, тако да је за опстанак ове облигације од значаја чињеница да ли су ти предмети, од тренутка настанка облигације па до њеног испуњења, случајно пропали или нису случајно пропали. Генеричне облигације су, дакле, такве облигације чији је предмет, у односу на алтернативне, одређен са већим степеном ширине, али је та ширина круга увек одређена оквирима одговарајућег рода или врсте ствари. Напротив, предмет алтернативне облигације је прецизније одређен јер се увек тачно одређују два или више предмета који су »*in obligatione*«, али ти предмети не морају припадати истом роду, већ могу бити предмети различитих родова или врста (нпр. дужник дугује одређену суму новца или одређени грађевински објект), чиме је предмет алтернативне облигације у односу на предмет генеричне облигације, у извесном смислу и шире одређен. Тај предмет у алтернативној облигацији није ограничен оквиром одговарајућег рода ствари односно оквирима врсте радњи⁽²⁹⁾.

(29) Аранђеловић: наведено дело, стр. 12; Перић: наведено дело, стр. 6.

10. Разлика између алтернативне и генеричне облигације може се приметити и у питању права избора предмета којим се облигација испуњава. Тако, у генеричној облигацији, дужник врши избор предмета предузимањем акта из оквира одговарајућег рода или врсте, уколико нешто друго није предвиђено. С обзиром да се код ове облигације не врши тачно прецизирање дуговане ствари или радње, већ се само одређује род ствари или врста радњи, то је дужник дужан да испуни облигацију на тај начин што ће, поступајући по одређеним правилима или одговарајућем правном стандарду, извршити конкретан избор ствари или радње и извршити предају ствари односно обавити одговарајућу радњу. Додуше, ако није потребно тачно одредити ствар или радњу у оквиру одређеног рода, потребно је одредити количину дугованих ствари или радњи или бар предвидети релевантне околности на основу којих ће се моћи установити која количина дугованих ствари чини предмет престајације односно који су оквири дуговане радње. За разлику од начина избора предмета испуњења у генеричним облигацијама алтернативне облигације показују многе специфичности. У овим облигацијама, да би се предузео акт испуњења, потребно је претходно извршити избор предмета испуњења из оквира дугованих предмета. То може бити препуштено самом дужнику, али је могуће да избор врши и поверилац, па чак и треће лице ⁽³⁰⁾. Све до момента извршеног избора, без обзира ко врши избор, за једну или обе стране је неизвесно којим ће се предметом облигација испунити. Када је право избора препуштено трећем или трећим лицима, па ова из било ког разлога не изврше избор, тада избор може извршити суд на захтев повериоца или дужника. Када право избора припада повериоцу, па овај у одређеном року не изврши избор, право избора тада припада дужнику. Међутим, када право избора има дужник, па га овај не изврши у одређеном року, онда, према једном мишљењу, ⁽²¹⁾ право избора не прелази на повериоца, већ дужник има право избора све док у поступку принудног извршења једна од дугованих ствари не буде потпуно или делимично предата повериоцу по његовом избору. Према овом мишљењу, када је у питању право избора, са већом пажњом се штите интереси дужника него повериоца. Чини се да у овом питању ту разлику не би требало правити, већ применити иста правила без обзира да ли је у питању избор дужника или повериоца, тј. када право избора има дужник, па он ово право не изврши у одређеном року, право избора требало би тада да пређе на повериоца ⁽²²⁾. Међутим, без обзира које лице врши избор, сам акт избора претпоставља недвосмислено одређење једног од више дугованих предмета којим ће се испунити облигација. То је тзв. концентрација тражбине којом се алтернативна облигација своди на једноставну, због чега лице које врши избор не може комбиновати испуњење узимањем појединих делова од два или више дуго-

⁽³⁰⁾ Када странке препуштају право избора трећем лицу, према извесним ауторима, тада није реч о алтернативној, већ о условној облигацији, у које се услов види у неизвесној одауци којом ће се од више дугованих предмета испунити облигација. О овоме вид.: Аран-Беловић: наведено дело, стр. 11.

⁽³¹⁾ Константиновић: наведено дело, чл. 326.

⁽³²⁾ Италијански грађански законик (чл. 1287); мађарски Грађански законик (§ 230).

ваних предмета, него се путем избора то лице мора определити за једну од више дугованих ствари односно радњи.

11. Што се тиче правне природе акта избора у алтернативној облигацији, без обзира које лице тај акт предузима и на који начин се он испољава, треба рећи да је то једностран изјава воље којом се врши модификација постојећег правног односа. Наиме, овом изјавом воље једна алтернативна облигација се преображава у једноставну, тако да од часа извршеног избора она постоји по правилима једноставне облигације. У ствари, право избора код алтернативне облигације је један случај права на преображај права (тзв. правна моћ). Ово право се, уопште говорећи, огледа у могућности односно овлашћењу једног лица да изјавом воље створи, промени или укине неко право за себе или неко треће лице и то на основу одређене правне ситуације (правног положаја) у којој се налази. Тако, у случају окупације, понуде за закључење уговора, продаје са откупом, права прече куповине, и сл., овлашћено лице изјавом своје воље преображава једну правну ситуацију у другу, стварајући извесно право. Али, изјавом воље овлашћеног лица могуће је да се одређено право укине (нпр. отказ уговора о закупу или раду, опозив пуномоћства, једностран раскид уговора) и то су тзв. укидајућа преображајна права. Међутим, изјава воље којом се врши избор у алтернативним облигацијама није ни укидајуће преображајно право нити изјава воље на основу које настаје неко право, већ је то такав вид преображајног права односно правне моћи у који се изјавом воље једна постојећа правна ситуација мења у другу (алтернативна облигација се своди на једноставну), тако да се убудуће покорава другачијем правном режиму. Сматра се да је право избора извршено када лице коме припада право избора саопшти заинтересованој страни одлуку о томе којим предметом ће се испунити облигација. Све док ова изјава не стигне до лица овлашћеног да прими обавештење о извршеном избору, могуће је и мењати одлуку о избору, тј. одустати од првобитно намераване одлуке (тзв. *ius variandi*), али од момента када се избор учини и то саопшти овлашћеном лицу, избор је неопозив и он се више не може мењати⁽³³⁾. У случају смрти дужника или повериоца право избора, са осталим правима и обавезама, може прећи на наследнике, разуме се, уколико није било остварено за живота лица које је имало ово право⁽³⁴⁾.

12. Разлика између алтернативних и генеричних облигација може се приметити и у питању правног дејства случајне пропасти ствари као и пропасти ствари услед кривике повериоца или дужника. И у генеричним облигацијама, као што смо видели, случајна пропаст ствари не доводи до гашења облигације према правилу »genus non peritę sensetur«. Разуме се да се облигација не гаси и у случају када је до пропасти предмета дошло услед кривике дужника. У алтернативним облигацијама ако један од дугованих предмета пропадне услед неког узрока за који се не одговара (нпр. виша сила), онда се ова облигација своди на преостале предмете. То значи, ако су се алтернативно дуговала два предмета, случајном пропашћу једног од

(33) Павловић: наведено дело, стр. 124.

(34) Павловић: *ibidem*.

њих, алтернативна облигација се своди на једноставну, као и у случају извршеног избора. Напротив, када је до пропасти предмета односно немогућности испуњења једне од дуговних чинидаби дошло услед кривице једне од страна, онда се правни односи расправљају у зависности од чињенице која страна је имала право избора и чијом кривицом је дошло до немогућности испуњења. Тако, уколико је до немогућности испуњења једног предмета дошло кривицом дужника, а он је имао право избора, онда облигација постаје једноставна уколико су се дувала два предмета, односно, уколико су се дувала више од два предмета, дужник може извршити избор из преосталих предмета ;уколико је до немогућности испуњења једног предмета дошло кривицом повериоца, а дужник, такође, има право избора, онда се дужникова обавеза гаси, али он може ако хоће, захтевати накнаду штете и испунити своју обавезу избором из преосталих предмета. Када поверилац има право избора и његовом кривицом дође до немогућности испуњења једног од више дугованих предмета, обавеза дужника се гаси, али поверилац може ако хоће дати накнаду штете и захтевати преостали предмет; уколико до немогућности испуњења једног од дугованих предмета дође услед кривице дужника, а поверилац има право избора, онда поверилац може опирати или за испуњење преосталог предмета или за накнаду штете коју услед тога трпи ⁽³⁵⁾. Начело концентрације, у горепоменутом хипотезама, не наступа ако је до немогућности извршења дошло кривицом оне стране која нема право избора ⁽³⁶⁾.

13. Предмет облигације може бити одређен и тако да, за разлику од атернативних и генеричних, дужник дугује само један предмет, али се он може ослободити обавезе испуњењем неког другог предмета који је самим уговором, једностраном изјавом или законом одређен. То је тзв факултативна облигација (*facultas alternativa*) код које поверилац може од дужника захтевати испуњење само дуговног предмета (једна ствар је предмет престације, само је она »*in obligatione*«), а не може захтевати испуњење оног предмета, којим дужник, ако хоће, може, такође, испунити своју обавезу ⁽³⁷⁾. Ту је, дакле, присутна формула: једна ствар се дугује, а са две се обавеза може испунити ⁽³⁸⁾. Постоји у извесном смислу нека сличност између ове облигације и алтернативне облигације, посебно када је право избора додељено дужнику. Међутим, њих треба брижљиво разликовати. Пре свега алтернативне облигације код које дужник врши избор, увек је реч о два или више дугована предмета од којих је само један *in solutione*, док се код факултативне облигације увек дугује само један предмет чије испуњење поверилац једино може захтевати, а дужник је овлашћен да може испунити своју обавезу не само предајом

⁽³⁵⁾ Константиновић: наведено дело, чл. 329; Јакшић: наведено дело, стр. 57; Перовић: наведено дело, стр. 59; немачки Грађански законик (§ 265).

⁽³⁶⁾ Јакшић: *ibidem*.

⁽³⁷⁾ Аранђеловић: наведено дело, стр. 13; Јакшић: наведено дело, стр. 57; Константиновић: наведено дело, чл. 330, 331; Павловић: наведено дело, стр. 119; Хорват: наведено дело, стр. 213; Marty et Raynaud: наведено дело, стр. 771; Starck: наведено дело, стр. 552; Weill: наведено дело, стр. 867.

⁽³⁸⁾ *Una res in obligatione, duae res in solutione*. Вид.: Хорват: *ibidem*.

дугованог предмета, већ и предајом неког другог предмета ⁽³⁹⁾. Тако нпр факултативна облигација постоји *ex lege* у случају прекомерног оштећења где овлашћена страна може захтевати само поништај уговора, а друга страна може испунити своју обавезу или повраћајем примљеног или допуном до пуне вредности ствари; такође, и на основу уговора, нпр. у случају када је предмет продавчеве престације одређена непокретност, али из саме сагласности воља произилази овлашћење за продавца да може испунити своју обавезу и предајом неке друге ствари. Из ове основне разлике између алтернативне и факултативне облигације произилазе и друге разлике о којима ће ниже бити речи.

14. У питању пропасти ствари односно немогућности испуњења, факултативна облигација се, за разлику од алтернативне, покорава другачијим правилима. Наиме, ако дуговани предмет пропадне услед околности за које дужник не одговара (виша сила), факултативна облигација се гаси, јер нема предмета који је *in obligatione* и без кога облигација не може да правно егзистира. Код алтернативне облигације, као што је већ речено, у случају пропасти једног од више дугованих предмета услед околности за које дужник не одговара, облигација се не гаси, већ се своди односно концентрише на преостале предмете. Ако је до пропасти предмета факултативне облигације дошло услед кривиче самог дужника, поверилац може захтевати само накнаду штете, али не и други предмет који само дужник може дати уместо дугованог. Дужник се тада, дакле, може ослободити обавезе накнаде штете, уколико испуни предмет који је овлашћен дати уместо дугованог предмета. У алтернативним облигацијама, као што је истакнуто, примењују се другачија правила, зависно од чињенице која страна има право избора и чијом кривицом је предмет облигације пропао односно због чије кривиче је дошло до немогућности испуњења.

15. Што се тиче разлике између факултативне и алтернативне облигације у питању права избора и његове правне природе, треба рећи да се та разлика испољава, пре свега, у чињеници да код факултативне облигације поверилац никада не може имати право избора, што је могуће код алтернативне облигације. С друге стране, овлашћење дужника факултативне облигације да испуни своју обавезу неким другим предметом, а не дугованим, није по својој правној природи акт избора који има дужник алтернативне облигације. Код те облигације, као што је речено, вршењем права избора неопозиво се претвара алтернативна облигација у једноставну, због чега је то један случај права на преображај права (правна моћ). Напротив, изјава дужника факултативне облигације да ће се користити датим овлашћењем и да ће испунити своју обавезу предајом неког другог, а не дугованог предмета, није никаква правна моћ, јер се не врши никакав преображај права односно свођење облигације са више дугованих предмета на један предмет. Та изјава значи само предузимање и остварење једног овлашћења које се гаси потпуном предајом дугованог или неког другог одређеног предмета, добровољно или у по-

(39) Starck: наведено дело, стр. 553; Аранђеловић: *ibidem*.

ступку принудног извршења. Отуда, ова изјава воље, за разлику од права избора код алтернативне облигације, нема карактер неопозиво дате воље. Уколико дужник, променом своје одлуке о испуњењу облигације једним или другим предметом, проузрокује повериоцу штету, он ће бити дужан да је накнади, али та околност не утиче на правну природу ове изјаве, која, поред тога, не добија атрибуте правне моћи која се препознаје у акту избора дужника алтернативне облигације.

Др Слободан Перовић

РЕЗЈОМЕ

Определенность предмета обязательства

Если под предметом обязательства, в отличие от его содержания, может быть все, на что обязательство относится, т.е. передача, действия и воздержание от действий (*dare, facere, non facere*), тогда можно сказать, что современной правовой теории известна целая гамма возможностей в определении предметов обязательства, начиная с его точного определения, затем ряда не вполне определенных указаний и вплоть до определения всего генуса в качестве предмета возмещения. Степень определенности предмета обязательства, независимо от того, идет ли речь об *obligatio certa* или *obligatio incerta* может быть разной. Прежде всего предмет может быть определен как обязательство с индивидуальными признаками, у которого акты передачи, действий или воздержания от действий точно и полностью определены и обязательство считается выполненным по совершении одного из актов. В данном случае предмет, с одной стороны, *in solutione*, а в тоже время, с другой, *in obligatione*, вследствие чего действует правило, по которому обязательство прекращается поскольку предмет был уничтожен по причинам, не зависящим от должника (напр. непреодолимая сила). В меньшей степени определенность предметов обязательства наблюдается у альтернативных и генерических обязательств. У альтернативных обязательств предметом долга являются два и больше двух предметов (*duae res sunt in obligatione*), но обязательство прекращается с возвращением одного из них (*una est in solutione*). в то время как у генерических обязательств предмет определен только родовыми признаками и, таким образом, обязательство считается выполненным после возвращением однородных вещей, при чем по нахождению должника, поскольку иначе не было оговорено. У данных обязательств не производится точное и полное определение предметов и в этом лежит их схожесть и одновременно общее несходство в отношении обязательств с индивидуальными признаками. Несмотря на эту схожесть, альтернативные обязательства однако следует тщательно отличать от генерических, а также от факультативных. Например, при случайной гибели одного из предметов альтернативного обязательства, оно распространяется на оставшиеся предметы, а если было два предмета, обязательство распространяется на оставшийся из них, в то время как случайная гибель предмета, определенного генерическими признаками, не влечет за собой прекращение обязательства в силу права „однородные вещи не исчезают”. При альтернативных обязательствах, возможен выбор, по своей юридической природе представляющий случай замены одного права другим, в то время как выбор выполнения генерического обязательства не означает никакого права на замену права, а означает выполнение обязательства должником в рамках родовых признаков или действий

являющихся предметом обязательства. Генерические обязательства, по сравнению с альтернативными, определяются более широко, так как предмет обязательства определяется в границах соответствующих родовых признаков или однородных вещей, в то время как предмет альтернативного обязательства, хотя и более точно определен, не ограничивается границами родовых признаков предмета или видами действий. Определимость предметов альтернативного обязательства следует отличать и от определенности предметов факультативного обязательства, при котором должник обязан вернуть лишь один предмет, но освобождается от обязательства с возвращением какого-либо другого предмета, определенного самим договором, односторонним заявлением или законом. Формула здесь гласит: одна вещь составляет долг, а с двумя обязательство может быть выполнено. Если наступит случайная гибель предмета, подлежащего возвращению, в данном случае, в противоположность альтернативному, обязательство прекращается, ибо нет предмета *in obligatione*, а без него нет основания для юридической связанности сторон. Право выбора в указанном обязательстве принадлежит должнику, а сам акт выбора не представляет применение права в смысле альтернативного обязательства, а означает лишь осуществление одного правомочия (*facultas alternativa*), прекращающегося с передачей подлежащего возвращению или же какого-либо другого определенного предмета.

SUMMARY

Determination of the subject of obligation

If everything that obligation refers to, i. e. giving, doing, restraint from doing (*dare, facere, non facere*) is understood as the subject of obligation, as the difference from its contents, then we may say that the modern legal theory possess a whole scale of possibilities in determining the subject of obligation: starting with its precise determination, through a series of less defined ways, to the determination of the complete genus of object as the subject of prestation. The level of determination of the subject of obligation can be different, regardless of the fact whether it is the case of *obligatio certa* or *obligatio incerta*. First, it can be determined in the sense of the individualized obligation, when the act of giving, doing or restraint from doing is precisely and completely defined so that obligation is fulfilled by the undertaking of that act. The subject of this obligation which is *in obligatione* is simultaneously *solutio*, so that the rule applies that obligation is terminated if the subject perishes due to the reasons for which a debtor is not liable (*vis maior*). A lower level of determination is characteristic for the alternative and generic obligations. In the case of alternative obligations, the debt consists of two or more objects (*duae res sunt in obligatione*), but the obligation is terminated when one of them is delivered (*una est in solutione*), while in the case of generic obligations the subject is determined by genus or species, so that the obligation is terminated by undertaking an act within the frame of respective genus or species, according to the debtor's choice, unless something else is contracted. The subject in these obligations is not precisely and completely defined and that is their similarity and at the same the joint difference in comparison with the individualized obligations. However, in spite of that similarity, the alternative obligations should be scrupulously distinguished from the generic and, also, facultative ones. This, an accidental destruction of one of the subjects of the alternative obligation reduces it to the remaining subjects, and, if there were two subjects, to the remaining one, transforming the obligation into the individualized one, while an accidental destruction of the subject of the generic obligation does

not result in any change concerning the termination of the obligation, as there is a rule that »genus never perishes«. The choice that is made in alternative obligations represents by its legal nature the case of right to transform the right, while the choice of fulfillment in generic obligations does not represent such right to transform the right, but only the performance of obligation by debtor within the frame of genus or species of the acts which are the subject of obligation. Generic obligations are determined with the higher level of latitude than alternative ones, as their subject is determined within the frame of the respective genus or species, while the subject of alternative obligations is more precisely determined but not limited within the frame of the genus of an object or of the species of an action. The determination of the subject of alternative obligation should also be distinguished from the subject of facultative obligation wherein debtor owes only one object, but is relieved of the obligation by delivering some other object designated by the contract itself, one-sided statement, or law. The formula is: one object is owed, two can pay out the debt. If the owed objects perishes by accident, the obligation terminates, as the difference from alternative obligations, because there is no object *in obligatione* without whom an obligation cannot legally exist. The right of choice in these obligations belongs to debtor only, and not to the creditor, while the act of choice itself does not represent the legal power in the sense of alternative obligation, but only means the realization of certain authority (*facultas alternativa*) which terminates by the delivery of the owed or some other designated object.

RÉSUMÉ

Détermination précise de l'objet de l'obligation

Si par objet de l'obligation, à la différence de son contenu, on entend tout ce que à quoi l'obligation se rapporte, c'est-à-dire la prestation, faire ou ne pas faire (dare, facere, non facere), alors on peut dire que la théorie du droit contemporaine connaît toute une série de possibilités dans la détermination de l'objet de l'obligation, à partir de sa détermination précise, en passant par une série de modes moins bien déterminés, jusqu'à la détermination du genre tout entier des choses en tant qu'objet de prestation. Le degré de détermination de l'objet de l'obligation, sans tenir compte s'il est question de *obligatio certa* ou de *obligatio incerta*, peut être différent. Tout d'abord, il peut être déterminé dans le sens de l'obligation individualisée pour laquelle l'acte de livraison, de faire ou de ne pas faire déterminé avec exactitude et complètement de sorte que l'obligation est remplie par l'adoption de cet acte. En effet, en ce qui concerne cette obligation l'objet qui est *in obligatione* est en même temps *in solutione*, par suite de quoi la règle est valable que l'obligation s'éteint pour autant que l'objet est anéanti en conséquence d'une cause pour laquelle le débiteur ne repond pas (par exemple, la force majeure). Une plus faible intensité de la détermination précise de l'objet de l'obligation peut être aperçue dans les obligations alternatives et les obligations génériques. Dans les obligations alternatives deux ou plusieurs choses sont dues (*duae res sunt in obligatione*), mais l'obligation s'éteint par le paiement de l'une de ces choses (*una est in solutione*), tandis que pour les obligations génériques l'objet est déterminé seulement d'après le genre ou l'espèce, de sorte que l'obligation est repliée lorsque l'acte est pris du cadre correspondant du genre ou de l'espèce, et selon le choix du débiteur, pour autant que quelque chose d'autre n'a été prévu. Dans ces obligations la détermination de l'objet n'est pas effectuée exactement et complètement, et c'est en

cela que se trouve leur analogie et en même temps la différence commune à l'égard des obligations individualisées. Cependant, malgré cette analogie, les obligations alternatives doivent être distinguées scrupuleusement des obligations génériques ainsi que des obligations facultatives. Ainsi, l'anéantissement fortuit d'un objet de l'obligation alternative réduit celle-ci aux objets restants, et dans le cas qu'il y avait deux objets, l'obligation se concentre sur l'objet restant en se transformant en obligation unique, tandis que l'anéantissement fortuit d'un objet de l'obligation générique ne provoque aucun changement sur le plan de la disparition de l'obligation, car la règle est ainsi conçue: »le genre ne dépérit pas«. Dans les obligations alternatives on procède au choix qui, d'après sa nature juridique, représente un cas du droit à la transformation du droit, tandis que le choix de l'exécution dans les obligations génériques ne signifie aucun droit à la transformation du droit, mais l'exécution de l'obligation de la part du débiteur dans le cadre du genre ou de l'espèce des actes qui est l'objet de l'obligation. Les obligations génériques sont, par conséquent, par rapport aux obligations alternatives, déterminées avec un plus haut degré d'ampleur dans ce sens que leur objet est déterminé par les cadres du genre ou de l'espèce correspondants, tandis que l'objet des obligations alternatives est déterminé avec plus de précision, mais il n'est pas limité par les cadres du genre de la chose ou par les cadres de l'espèce des actes. Le caractère déterminé de l'objet de l'obligation alternative doit être distingué aussi de l'objet de l'obligation facultative pour laquelle le débiteur ne doit qu'un seul objet, mais il est libéré de l'obligation en exécutant un autre objet qui est déterminé par le contrat même, la déclaration unilatérale ou par la loi. La formule est ici ainsi conçue: une chose est due, et avec deux l'obligation peut être exécutée. Si l'objet dû disparaît par hasard, à la différence de l'obligation alternative, dans ce cas l'obligation s'éteint, car il n'y a pas d'objet qui est *in obligatione* et sans lequel l'obligation ne peut exister juridiquement. Le droit de faire choix dans cette obligation appartient seulement au débiteur, et l'acte même du choix ne représente pas un pouvoir juridique dans le sens de l'obligation alternative, mais signifie seulement la réalisation d'une faculté (*facultas alternativa*) qui s'éteint par la remise de ce qui est dû ou d'un certain autre objet déterminé.